

Janne Røe

Sammenhenger mellom seksuelle overgrepserfaringer i barndommen og senere foreldrefungering

Contexts between experiences of sexual abuse in childhood and later parental functioning

Bacheloroppgave i Barnevern

Veileder: Randi Lise Juul

Mai 2024

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Janne Røe

Sammenhenger mellom seksuelle overgrepserfaringer i barndommen og senere foreldrefungering

Contexts between experiences of sexual abuse in childhood and later parental functioning

Bacheloroppgave i Barnevern
Veileder: Randi Lise Juul
Mai 2024

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Studiens hensikt er å undersøke hvordan seksuelle overgrepserfaringer fra barndommen kan vise seg i senere foreldrefungering, og hvilke utfordringer det kan få for familier og barn som vokser opp i et hjem med foreldre som har med seg traumer fra seksuelle overgrep fra egen oppvekst. Oppgaven belyser spennet mellom konsekvensene av å ikke jobbe med egne overgrepstraumer og betydningen av å ta fatt på en bearbeidelsesprosess. Problemstillingen i studien baserer seg også på barnevernspedagogens samfunnsmandat og rolle som kan være til hjelp for å øke bevisstheten rundt foreldrefungeringen hos foreldre som har med seg erfaringer fra seksuelle overgrep. Oppgaven baseres på eksisterende teori og forskning, og tematikken vil bli belyst med utgangspunkt i Bowlbys tilknytningsteori og Nordanger & Braaruds teori om utviklingstraumer. For å finne svar på problemstillingen ble det gjennomført et litteratursøk der det ble identifisert relevante artikler og rapporter som danner hovedgrunnlaget for diskusjon opp imot problemstillingen. Temaene kan samlet sett indikere at mye av det man erfarer i barndommen tar man ubevisst videre med seg inn i egen foreldrerolle. Generelt sett antyder resultatene at barn utsatt for seksuelle overgrep vil senere ha utfordringer med å utøve foreldreskap som fremmer sunn og trygg tilknytning til sine egne barn. Funnene indikere også at gjennom en trygg relasjon og rett veiledning og støtte kan en forelder med overgrepserfaringer fra barndommen få økt innsikt og forståelse i sine egne traumer, og på den måten få mulighet til å lære sine egne barn kunnskap om seksuelle overgrep, traumer, kropp og grenser.

Abstract

The purpose of this study is to investigate how experiences of child sexual abuse (CSA) can manifest themselves in later parental functioning, and what challenges this can cause for families, and children who grow up in a home with parents who carry with them trauma from sexual abuse from their own childhood. The assignment illuminates the gap between the consequences of not working with one's own abuse, trauma, and the importance of embarking on a processing process. The issue in the study is also based on the social mandate and role of the child welfare counsellor, which can be helpful in raising awareness of parental functioning among parents who have experiences of sexual abuse. The assignment is based on existing theory and research, and the topic will be elucidated based on Bowlby's attachment theory and Nordanger & Braarud's theory of developmental trauma. To find an answer to the problem, a literature search was carried out in which relevant articles were identified which form the basis for discussion of the problem. Taken together, the themes may indicate that much of what one experiences in childhood is unconsciously carried on into one's own parenting role. The results suggest that children exposed to sexual abuse will later have challenges in practicing parenting that promotes healthy and secure attachment to their own children. The findings also indicate that through a safe relationship and with the right guidance and support, a parent with experiences of CSA can gain increased insight and understanding into their own traumas, and in that way get the opportunity to teach their own children knowledge about sexual abuse, trauma, body and safe touches.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	1
Abstract	2
1.0 Introduksjon	5
1.1 Oppgavens oppbygging.....	7
1.2 Avgrensing.....	7
1.3 Begrepsavklaringer.....	7
1.3.1 Seksuelle overgrep	7
1.3.2. Overgrepserfaringer	8
1.3.3. Generasjonsoverføring	8
1.3.4. Foreldre.....	8
2.0 Metode	9
3.0. Teoretisk forankring	11
3.1 Tilknytningsteori	11
3.2 Indre arbeidsmodeller.....	12
3.3 Tilknytningsstiler.....	13
3.4 Desorganisert tilknytning og forsvarsstrategier	13
3.5 Utviklingstraumer	14
3.6 Den tredelte og formbare hjernen.....	15
4.0 Presentasjon av noen funn	18
4.1 Barnets opplevelse av en overgrepsutsatt mor.....	18
4.2 Relasjonell reparasjon gjennom åpenhet, økt forståelse og profesjonell hjelp (psykoedukasjon)	18
4.3 Ulike perspektiver viser ulike funn	19
5.0 Hva fremmer positiv generasjonsoverføring?	21
5.1 Circle of Security, (COS-P).....	21
5.1.1 Et kritisk blikk	22
5.2 Traumbasert omsorg	22
5.2.1 Et kritisk blikk	24
6.0 Drøfting	26
6.1 Uopprettelige skader?.....	26
6.2 Skadede jenter blir skadede mødre som får skadede barn.....	28
6.3 Barnevernspedagogen som medvandrer i bearbeidelsesprosessen	29
7.0 Konklusjon	33
Litteraturliste	35

1.0 Introduksjon

«Det du er bevisst kan du gjøre noe med, det du ikke er bevisst gjør ofte noe med deg»

- Gordon Jonson, psykiater og grunnlegger av Modum Bad.

I dette sitatet ligger kjernen for bakgrunnen i denne oppgaven. Gjennom hele studieforløpet har jeg hatt en særlig interesse rundt foreldrefungering, omsorgsevne, oppvekst, utviklingspsykologi og tilknytning. Og hva som skjer når voksne mennesker med erfaringer fra seksuelle overgrep i oppveksten, blir foreldre og skal oppdra barn, mens de bærer med seg egne ubearbeidede traumer. Forskning viser at foreldre ofte oppdrar barna sine slik de selv ble oppdratt, og slik kan vi se at risikoen for at foreldre som har erfart vold og omsorgssvikt viderefører dette til egne barn i ulik grad og former. Voldtekt i barndom predikerer ofte voldtekt og vold i voksen alder (Kirkengen, 2015, s. 53). Også Sjøvold (2020) presiserer dette ved at den største risikoen for å utsette barnet sitt for vold eller omsorgssvikt er at de selv har erfart dette i egen oppvekst (2020, s. 91).

Samtidig viser tall fra siste omfangsrapport om vold og overgrep i den norske befolkning fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKTVS) i 2023, at det enda er en lang vei å gå for å avdekke og forebygge overgrep. Rapporten legger fram nedslående statistikk som viser at omfanget av vold og seksuelle overgrep blant den norske befolkning er økende enn ved sist undersøkelse som ble gjort i 2014. Det kommer også fram at en av risikogruppene som er særlig utsatt er kvinner, barn og unge. Av de 4299 personene som deltok i undersøkelsen rapporterte hele 1 av 5 kvinner at de er utsatt for voldtekt ved tvang/makt før de var fylt 18 år (Dale et al., 2023).

Barnevernspedagogen har i kraft av sin utdanning et spesielt ansvar å jobbe med utgangspunkt i barnets behov. Særlig barn og unge som på ulike måter er i utsatte eller sårbare situasjoner. (Studsrød et al., 2019, s. 25). Barnevernsloven skal:

sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Loven skal bidra til at unge

møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse. Loven skal bidra til at barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår. (Barnevernsloven, 2021).

I Forskrift om nasjonale retningslinjer for barnevernspedagogutdanning står det:

«Barnevernspedagogen skal kunne forebygge og avdekke omsorgssvikt og bidra til tjenester som er forsvarlige» Videre står det; «Barnevernspedagogen har et samfunnsmandat der familier, barn og unge som er i en utsatt livssituasjon skal møtes med anerkjennelse, empati og forståelse» (2019, § 2). I lys av denne forskriften ligger det implisitt at en barnevernspedagog bør ha gode relasjons og kommunikasjonsferdigheter. I tillegg kreves oppdatert kunnskap om barns utvikling, tilknytning, risikofaktorer, beskyttelsesfaktorer, omsorgssvikt, traumeforståelse og innsikt i etiske dilemmaer som kan oppstå i kontakten med utsatte barn og familier. I ett sosialpedagogisk perspektiv har en barnevernspedagog et særlig ansvar for å utøve hjelp, men også kontroll på en måte som lar barna oppleve mestring kompetanseutvikling ut ifra deres vilkår og betingelser. I denne sammenheng peker Juul (2019) på at hvis barnevernspedagogen har for mye søkelys på problemene og glemmer å se på familiens ressurser og muligheter kan man påføre barn, foreldre og familien en ytterligere belastning enn de i utgangspunktet hadde (2019, s. 63). Videre påpekes det at barnevernspedagogen viktigste verktøy er seg selv, og at det derfor er av betydning å være selvbevisst gjennom å kjenne sine egne grenser, verdier, holdninger og væremåte (Juul, 2019, s. 64).

Grunnloven § 104 stadfester at alle barn har rett til vern om sin personlige integritet, og statlige styresmaktene skal legge til rette for en sunn utvikling. Dette skal gjøres ved at den økonomiske, helsemessige og sosiale tryggheten som barnet trenger blir ivaretatt, helst i sin egen familie (*Grunnloven, 1814*). FN's barnekonvensjon (1989) artikkel 19, 34, 35 og 36 presiserer også barns rett til beskyttes mot alle former for vold, seksuell utnyttelse og omsorgssvikt.

I denne oppgaven vil jeg undersøke følgende problemstilling:

Hvordan kan seksuelle overgrepserfaringer fra barndommen påvirke senere foreldrefungering, og hvordan kan barnevernspedagogen bidra til å fremme positiv generasjonsoverføring?

1.1 Oppgavens oppbygging

I oppgavens første del presenteres tema og problemstilling. Videre redegjøres det for avgrensninger og begrepsavklaringer, metode og kildekritikk. Det teoretiske rammeverk omhandler tilknytning, utviklingstraumer og hjernens oppbygging. Noen sentrale funn fra tidligere forskning trekkes frem. Videre redegjøres det for metoden Circle of Security (COS-P) og tilnærmingen traumebevist omsorg, og hvordan disse metodene kan brukes for å fremme en positiv generasjonsoverføring. Dette for å komplettere grunnlaget for drøfting. Avslutningsvis knyttes hovedpoengene sammen til en konklusjon for svare på problemstillingen.

1.2 Avgrensning.

Foreldrefungering etter barndomstraumer er et komplekst tema som påvirker en rekke faktorer, herunder samfunnsmessige, biologiske, psykiske og fysiske. Oppgaven vil ikke ta for seg de kulturelle og samfunnsmessige faktorene eller diagnoser knyttet til barndomstraumene. Overgrep er ett bredt begrep som omhandler både seksuelle, fysiske og psykiske former for overgrep. Oppgaven avgrenses til å gjelde seksuelle overgrep, og konsekvensene av å være utsatt for seksuelle overgrep som barn. Traumbegrepet avgrenses til å omhandle utviklingstraumer.

1.3 Begrepsavklaringer

I det følgende vil jeg avklare noen sentrale begreper i denne oppgaven.

1.3.1 Seksuelle overgrep

Oppgaven tar utgangspunkt i Søftestads oppsummerte definisjon av seksuelle overgrep hvor hun beskriver at for å forstå hva seksuelle overgrep er, trenger vi ulik innsikt i de forskjellige definisjonene. Det at det ikke finnes én definisjon som inneholder hva begrepet innebærer forteller oss at kompleksiteten rundt seksuelle overgrep representerer både sårbare barn som trenger beskyttelse, sårbare foreldre og familier som trenger hjelp og støtte, samfunnsholdninger og ressurser til å jobbe institusjonelt, og handlinger som samfunnet definerer som kriminelle og derfor straffbare. Sagt på en annen måte kreves det kunnskap fra ulike fagfelt for å se sammenhengen i hvordan seksuelle overgrep mot barn påvirker deres liv. Elementer i definisjonene er at det er en handling som barnet ikke er modent nok til å forstå, og heller ikke kan gi informert samtykke til. Et annet element er at handlingen krenker barnets

integritet og at den som forgriper seg utnytter barnets avhengighet av voksne og/eller sin egen maktposisjon. Med andre ord, seksuelle overgrep skjer fra overgriperens behov, på bekostning av barnets behov (Søftestad, 2018, s. 23).

1.3.2. Overgrepserfaringer

Overgrepserfaringer er et begrep som kan omhandle ulike typer vold og omsorgssvikt. I denne oppgaven vil begrepet omhandle seksuelle overgrepserfaringer.

1.3.3. Generasjonsoverføring

Generasjonsoverføring er et begrep som omhandler det som blir overført mellom generasjoner fra foreldre til barn. Forskning viser til at de ulike tilknytningsmønstrene er overførbare mellom generasjoner, og det foreldre erfarer av omsorg og fravær av omsorg i barndommen, legger føringer for deres foreldrefungering. Nordanger & Braarud (2017) omtaler dette som generasjonsoverføring (2017, s. 106). I denne oppgaven brukes generasjonsoverføring som et begrep i rammene rundt utviklingstraumatiserte foreldre og deres manglende kapasitet til å være en reguleringsstøtte for sine barn.

1.3.4. Foreldre

Begrepet foreldre avgrenses til å omhandle biologiske mødre og fedre som er utsatt for seksuelle overgrep en eller gjentatte ganger før fylte 18 år.

2.0 Metode

Dette er en litteraturstudie. Det vil si at empirien som er benyttet er tidligere forskning og eksisterende teori. Målet med en litteraturstudie å se eksisterende funn i nye perspektiver ut ifra oppgavens problemstilling. En god litteraturstudie dreier seg også om å søke kritisk og systematisk for å komme fram til studier av god kvalitet som begrunner resultatene og problemstillingen. Dalland (2017) beskriver metode er en fremgangsmåte eller et redskap for å avdekke ny kunnskap eller oppsummere eksisterende kunnskap om et tema (Dalland, 2017, s. 52).

For å kvalitetssikre litteraturen som er brukt har jeg vært kritisk til sekundærkilder. Litteratursøk ble gjennomført i Cinahl, Oria og Idunn. Søkeord som ble benyttet var «foreldrefungering», «generasjonsoverføring», «seksuelle overgrep» «tilknytning» og «omsorgsevne». Det ble brukt tid på å kombinere de rette søkeordene for å få fram relevante artikler og rapporter. Deretter ble de mest relevante artiklene identifisert gjennom engelske søkeord som; «parenting», «mothering», «second generation affect», «child sexual abuse» (CSA), «conselor» og «attach*»

Dalland (2017) nevner at for å være kildekritisk må man vurdere dataene som blir benyttet gjennom å være særlig bevisst på to krav. Relevans og pålitelighet er sentrale kriterium for kvalitet i forskningen, og forteller noe om det som blir presentert er til å stole på (Dalland, 2017, s. 55). Begrepene troverdighet, overførbarhet og pålitelighet er kriterier som også Portney (2020) belyser som svært viktig i forskningslitteratur (Portney, 2020, s. 310).

Det ble identifisert 3 relevante artikler som blant annet omhandlet fysiske og psykiske konsekvenser for den som er utsatt for seksuelle overgrep, og hvilke risikofaktorer dette kan utgjøre i senere foreldrefungering. Gjennom denne søkemåten har de aktuelle resultatene i databasene ført meg videre til artikler og rapporter som har vært ytterlige relevante litteratur. Tjora (2021) betegner dette som snøballmetoden, og brukes for å beskrive en utvalgsmetodikk som begynner med ett lite utvalg og som vokser gradvis ved at forskere får tips til ny informasjon fra førstekontaktene (2021, s. 150).

Traumeforståelse og det barnevernsfaglige feltet er i stadig endring og utvikling, og for å øke påliteligheten har jeg etterstrebet å bruke litteratur som baserer seg på nyere fagfellevurdert forskning, samt studier som er anerkjent internasjonalt. Samtidig har jeg henvist til eldre

litteratur og gamle teoretikere som den nye forskningen har sitt springbrett fra. For å finne pålitelig statistikk som er relevant for problemstillingen har jeg brukt den nyeste omfangsundersøkelsen av vold og overgrep utarbeidet av NKVTS (Dale et al., 2023) og sluttrapporten «virkningen av hjelpetiltak i barnevernet» (Farstad et al., 2023).

3.0. Teoretisk forankring

I det kommende kapittel vil det redegjøres for Bowlby's tilknytningsteori, tilknytningsstiler utviklingstraumer, og hvordan hjernen til barnet påvirkes av å være utsatt for vedvarende negativt stress kombinert med fravær av beskyttelse. Disse teoriene er relevante når det gjelder å forstå hvordan seksuelle overgrep påvirker barns utvikling og tilknytning til sine foreldre, og hvordan disse erfaringene forplanter seg i senere foreldrefungering.

Hele grunnlaget for hvordan vi fungerer i samfunnet og i samspill med andre mennesker legges i barndommen, og tilknytning er en grunnleggende forutsetning for å overleve (Tetzchner, 2012, s. 541). Hvilken type tilknytning som utvikles kan ha en uløselig sammenheng med hvordan vi blir møtt av våre omsorgspersoner.

3.1 Tilknytningsteori

Tilknytning er et begrep som også omtales i dagligtalen, men i denne fagterminologien er tilknytning et psykologisk begrep som har sitt opphav fra den kjente psykiateren John Bowlby. Gjennom Bowlby's arbeid «Attachment and loss» (Bowlby, 1969) viste han hvordan tilknytning kan være avgjørende for hvordan samspillet mellom barnet og omsorgspersonen utvikler seg. Tilknytning kan defineres som et følelsesmessig varig forhold som kobler et barn til en omsorgsperson over tid og på tvers av fysisk avstand (Brandtzæg, 2019, s. 16; Sjøvold, 2020, s. 59). Tetzchner (2012) definerer tilknytning som et atferdssystem som igjen består av ulike typer tilknytningsatferder. Videre siterer Tetzchner (2012) Bowlby (1982) på at tilknytningsatferd kan defineres som «enhver atferd som fører til at en person oppnår eller opprettholder nærhet til en annen klart identifisert person som bli oppfattet som bedre i stand til å hankses med verden» (Tetzchner, 2012, s. 541).

En tilknytningsperson er den man henvender seg til når man søker trøst og trygghet, og på denne måten kan omsorgspersonen være en sikker base når barnet står i hverdagslige utfordringer, og være en trygg havn når barnet er utsatt for stress eller trusler. Tilknytning forteller noe om hvordan barnets atferd er organisert, og det er barnet som danner tilknytningen til den voksne, ikke omvendt. Hvis en voksen er emosjonelt avhengig av ett lite barn, og søker trøst og støtte er det ikke i samsvar med en god mental helse (Brandtzæg, 2019, s. 17). På denne måten kan det oppstå et reversert rollebytte der barnet må ivareta den voksnes behov. Denne strategien kan sees på med ett dobbelt blikk. Den kan være skadelig for en sunn utvikling av tilknytningssystemet til barnet, samtidig som det kan være en

overlevelsestrategi for å håpe på å bli møtt på egne behov (Sjøvold, 2020, s. 63 og 203). Dette kalles også for parentifisering, og er et begrep som omhandler barn som inngår i en omsorgsrolle for sine omsorgspersoner (Kvillo, 2015, s. 94).

Bowlbys tanker og ideer rundt tilknytningsteorier har fått støtte av psykologen Mary Ainsworth. Disse to samarbeidet lenge om å utvikle teorien, og Ainsworth sammen med kollegaer videreutviklet en metode (fremmedsituasjon) som gjorde det mulig å se forskjellig tilknytningskvalitet på en pålitelig måte på hvert enkelt spedbarn. Fremmedsituasjon er beskrevet som en av utviklingspsykologiens best validerte metoder, og går ut på at et barn utsettes for et gradvis økende stress med at mor og barn er i samme rom, der mor etter hvert forlater rommet, og det kommer inn en fremmed person som barnet blir alene med. Videre blir barnet forlatt igjen, før det blir gjenforent med mor. Mellom disse overgangene kunne Ainsworth studere hva som skjer mellom barnet og mor ved en atskillelse og en gjenforening, og samtidig vurdere funksjonen til barnets atferd for å vurdere kvaliteten på tilknytningen (Sjøvold, 2020, s. 196; Thompson & Raikes, 2003).

Ainsworth og medarbeiderne utviklet også en krysskulturell teori der de studerte barn og foreldre på tvers av etnisitet og klasseskiller. Hypotesen gikk ut på at barns tilknytningsrelasjoner varierte i kvalitet, og at grad av tilknytningstrygghet er basert på tidligere erfaringer med foreldrenes emosjonelle tilgjengelighet og sensitivitet. (Brandtzæg, 2019, s. 20; Sjøvold, 2020, s. 196).

3.2 Indre arbeidsmodeller

Ainsworth`s hypotese stadfester det faktum at barn har grunnleggende behov utover å få dekt de fysiske behovene. Barn har også behov for emosjonell støtte, trøst, varme, og veiledning gjennom alle de dagligdagse møtene og hendelsene vi har med mennesker i forskjellige situasjoner. Alt dette må barnet tilpasse seg og finne måter å håndtere gjennom å ha en omsorgsperson som veileder og støtter (Powell et al., 2015, s. 37). På samme måte hvis foreldre har indre arbeidsmodeller som kritiserer, avviser og er likegyldig, er det mer sannsynlig at det vil påvirke hvordan de utøver omsorgen for dine barn. Slik danner barnet indre arbeidsmodeller som blir styrende for hvordan de blir oppfattet, og hvordan de skal handle for å bli møtt tilbake der de føler seg verdsatt og elsket (Brandtzæg, 2019, s. 22;

Kvello, 2015, s. 86). I følge Kvello (2015) er det de indre arbeidsmodellene som størst grad påvirker generasjonsoverføring av omsorgskvalitet (Kvello, 2015, s. 224).

3.3 Tilknytningsstiler

Ainsworth og medarbeidere tok utgangspunkt i Bowlby's tilknytningsteori, og utarbeidet tre ulike tilknytningsmønstre. Dette gjorde de med bakgrunn i fremmedsituasjon-studien med spedbarn der de så på hvordan barna reagerte på atskillelsen og gjenforening med foreldre. Disse mønstrene ble observert, og ut ifra de forskjellige reaksjonene mellom gjenforening og atskillelse fant de ut hvilke typer indre arbeidsmodeller barnet navigerte etter. Dette kan forstås som organiserte strategier barnet benyttet for å håndtere fare og frykt i møte med nære omsorgspersoner, og samtidig opprettholde nærhet til tilknytningspersonene (Urnes, 2018, s. 58). Ainsworth har beskrevet følgende tilknytningsstiler: A: unnvikende tilknytning, B: trygg tilknytning, C; Ambivalent tilknytning. Den tilknytningsstilen som sees på som størst betydning for denne oppgaven er den *fjerde* tilknytningsstilen som Main og Solomon (1986) 20 år senere tilføyde. Desorganisert tilknytning (Urnes, 2018, s. 59).

Ved denne tilknytningsstilen er omsorgspersonen enten emosjonelt utilgjengelig, skremt eller virker skremmende på barnet. For eksempel dissociativ, psykisk ustabil, voldelig, krenkende, forgripende, ruset eller har ubearbeidede traumeopplevelser som gjør at den voksne setter barnet i uheldige situasjoner for å dempe sin egen frykt, sorg eller sinne. På denne måten ble barnet satt i ett uløselig dilemma fordi barnet er avhengig av den samme personen som utsatte det for konstant frykt. (Kvello, 2015, s. 89).

3.4 Desorganisert tilknytning og forsvarsstrategier

En av forløperne til barnets desorganisert tilknytning kan være foreldrenes ubearbeidede tap eller traume (Powell et al., 2015, s. 99). Barn som har dannet en desorganisert tilknytning til sine foreldre kan ha implementerte forsvarsstrategier for å mestre frykten de kjenner opp mot omsorgspersonene sine. Dissosiative prosesser kan være en av strategiene, hvor de fryser eller spalter opplevelsene sine med å bli mentalt fraværende i samspill med dem. Etter hvert som barnet vokser kan disse primitive forsvarsmekanismene bli en del av barnets personlighet, og det skal lite til for at strategien blir utløst i andre sammenhenger når den egentlig ikke er hensiktsmessig. I dette ligger det at dissosiasjon er nyttig fordi det er barnets naturlige måte å beskytte seg mot noe det ikke er i stand til å hindre eller kjempe imot eller komme seg unna. I

tillegg får barnet ingen hjelp til å forstå eller integrere hendelsen, og det som skjer er dermed over barnets evne og kapasitet (Sjøvold, 2020, s. 112).

En desorganisert tilknytning til en eller begge foreldre kan sees på som en naturlig konsekvens av at foreldrene på grunn av sine barndomstraumer fra seksuelle overgrep, ikke har kapasitet til å møte barnets emosjonelle behov, og på denne måten kan barnet utvikle en desorganisert tilknytningsstil opp imot en spesifikk person eller situasjon. Samtidig kan denne oppfatningen ha flere sammensatte årsaker, og atferdstrekkene som kjennetegner desorganisert tilknytning kan også forbindes med temperamentssegenskaper, genetikk, alvorligheten i risikofaktorene i familien, foreldrenes alder, grad av sosial støtte i nettverk, kvaliteten på foreldrenes parforhold og grad av sensitivitet på barnet (Kvello, 2015, s. 103).

3.5 Utviklingstraumer

Nordanger og Braarud (2017) refererer til Saakvitne og kollegers (2000) sin definisjon av et traume som «en hendelse eller vedvarende betingelser som overvelder personens kapasitet til å integrere den emosjonelle opplevelsen, og som oppleves som en trussel mot eget eller nære andres, liv eller kroppslig integritet» (2017, s. 19). Et utviklingstraume utvider denne definisjonen til å handle om sammensatte belastningsforhold der ulike belastninger opptrer samtidig og i kombinasjon med at barnet ikke får den støtten det trenger til å regulere affekt. Utviklingstraumer blir derfor et mer pålitelig begrep å bruke i denne sammenheng da «de mest skadelige stressbelastningene for et menneske er de som skjer i tidlig levealder, som pågår over tid og som skjer i nære relasjoner» (Sjøvold, 2020, s. 104).

Søftestad (2018) underbygger dette med at traumer som skjer i utviklingssensitive stadier i livet, potensielt er skadelig for barnets grunnleggende utvikling (2018, s. 76) og derfor relevant i forhold til en barnevernsfaglig kontekst, fordi det påvirker hele barnets sosiale liv, og dermed også familiens liv.

Samtidig kan også utviklingstraumer forsterkes med at barnet blir misbrukt og utsatt for gjentatte eller truende og skremmende opplevelser av andre personer samtidig som at foreldrebeskyttelsen er fraværende. Dette kan skje ved at foreldrene ikke klarer å være emosjonelt til stede fordi de selv har negative barndomserfaringer som gjør at de ikke har kapasitet eller lært evne til å være en *reguleringsstøtte* for sine egne barn. Begrepet *reguleringsstøtte* anses som sentral i nyere traumeforskning, og handler om foreldrenes

refleksive fungering i forhold til barnets følelser og når de er utenfor toleransevinduet. I følge Nordanger (2017) er refleksiv fungering en kognitiv og følelsesmessig prosess som gjør det mulig å bearbeide hvordan man oppfatter seg selv og andre og samspillet mellom mennesker og opplevelser (2017, s. 36). I denne sammenheng blir Daniel Siegels (2002) framstilling av toleransevinduet aktuell. Toleransevinduet refererer til et område der man beholder evnen til å regulere følelser og atferd, og at det utvikles i samspill med omsorgspersonene dine. Hvis omsorgen uteblir, og kvaliteten på samspillet er mangelfull, vil toleransevinduet bli mindre fleksibelt (2002, s. 283). Det kan bety at barnet blir overlatt til seg selv med et hypersensitivt alarmsystem og et utviklet reguleringsystem. På denne måten forplanter opplevelsene seg videre i utviklingen ved å begrense forutsetningene for å håndtere senere livserfaringer (Nordanger, 2017, s. 74).

3.6 Den tredelte og formbare hjernen

Strukturene i hjernen formes og utvikles gjennom erfaringer i oppveksten. På samme måte som at musklene i kroppen styrkes med rett trening, vil hjernen endres i takt med hva den blir påvirket av og hva den erfarer (Søftestad, 2018, s. 78).

Nevrofysikeren Paul McLean utviklet på 1960 tallet en modell for inndeling av hjernen. (Søftestad, 2018, s. 79). Selv om modellen er noe fornyet siden den gang, er den fortsatt sentral for hvordan vi kan forstå hvordan hjernen er bygd opp, hvordan den organiserer og bearbeider erfaringer. Denne forståelsen er helt sentral for å se sammenhengen i hvordan skader etter overgrep påvirker hjernens utvikling, og hvordan hjernen jobber for å håndtere en overgrepssituasjon.

Gjennom evolusjon har to nye deler i hjernen blitt utviklet utenpå den opprinnelige «reptilhjernen» som utgjør hjernestammen og styrer de grunnleggende overlevelselsesfunksjonene som blodtrykk, hjerterytme, kroppstemperatur, pust og reflekser (Nordanger, 2017, s. 54). Disse to «nye» hjernedelene blir ofte omtalt som det limbiske system (følelseshjernen) og prefrontale korteks (tenkehjernen). Det limbiske system styrer tilknytningsatferden og har en regulerende funksjon i den forstand at det styrer kroppens alarmberedskap og grunnleggende følelser som frykt, sinne og lyst. Denne funksjonen har gitt mennesker en fordel ved at sjansen for å overleve øker når følelsen av frykt og sinne gjør at man forsvarer seg bedre. Neokorteks er den «nyeste» hjernedelen som er sist utviklet som en

avansert og kompleks struktur over det limbiske system. I neokorteks ligger blant annet evnen til å plassere hendelser i fortid og nåtid, tenke fornuft, resonnere og utføre viljestyrte motoriske handlinger (Sjøvold, 2020, s. 33).

Sett i lys av å være et barn i en situasjon hvor det blir utsatt for et seksuelt overgrep vil dette være en skremmende, og uforståelig hendelse. Alle hjernedelene blir iverksatt og jobber sammen for å håndtere situasjonen. Barnet opplever stress, og dette utløser alarmen i det limbiske systemet, kalt amygdala. Amygdala synes å være en struktur som mellom overlevelseshjernen og emosjonshjernen som har særlig betydning for hvordan vi håndterer stress og trusler. Den blir ofte beskrevet som «røykvarsler» eller «alarmsentral» (Blindheim, 2012; Nordanger, 2017, s. 59; Søftestad, 2018, s. 80). Når denne alarmen går samarbeider amygdala med hippocampus som sikrer at tidligere skremmende hendelser lagres i hjernen. Slik kan hjernen huske hva den har erfart, og dermed reagere mer automatisk og raskere i lignende situasjoner. Ved faresituasjoner vil også amygdala sende ut signaler til hypothalamus som kan forklares som hjernens kontrollrom. Herifra går signaler videre til binyremargen som skiller ut adrenalin. Adrenalin sørger for at kroppen får den energien den trenger for å beskytte seg gjennom en farlig situasjon. På denne måten jobber kroppen hensiktsmessig og «lurt» for å overleve den farlige situasjonen. Når aktiveringssystemet er mobilisert, så utløses hjernens primære forsvarsmekanismer automatisk. De er knyttet opp mot det sympatiske delen av det autonome nervesystemet, og kjennetegnes med økt hjerterytme, økt puls og de store musklene forberedes til «kamp» slik at kroppen er klar til å kjempe eller flykte (Nordanger, 2017, s. 60 og 61) Brandtzæg (2019) referer til dette som «Fight or flight» -reaksjon, og er en biologisk tilpasningsstrategi for å sikre overlevelse (2019, s. 96).

Men når et barn er i en overgrepssituasjon nytter det verken å sloss eller flykte fra situasjonen. Kroppen kan reagere med en «shut down» eller fright, fordi kroppen oppfatter det som den mest hensiktsmessige måten å reagere på for å overleve situasjonen. Brandtzæg (2019) presiserer at denne reaksjonen ikke har sammenheng med «fight or flight» fordi det innebærer en immobilitet og aktivering av det parasympatiske nervesystemet, og er forbundet med en direkte fysisk kontakt med trusselen. Videre påpeker hun ut ifra et klinisk perspektiv på at «fright» reaksjonen kobles til hendelser som innebærer ekstrem fare som ved vold eller seksuelle overgrep (Brandtzæg, 2019, s. 96). På denne måten kan det biologisk sett forklares at overgrepsutsatte ofte har passive reaksjonsformer. Søftestad (2018) presiserer at det er viktig å huske på at slike prosesser skjer automatisk, og at de foregår uten at personen er

bevisst på at det skjer. Også Krikengen (2015) presiserer dette fenomenet som at kroppen dissosierer eller spaltes. Spaltingen kan forklares som dissosiasjon og er en vernestrategi mot hendelser som mennesker bokstavelig talt ikke er i stand til å fatte (Kirkengen, 2015, s. 79).

For å forstå hele sammenhengen i hva som skjer i hjernestrukturene når et barn utsettes for et seksuelt overgrep må vi belyse den fremste hjernedelen, tenkehjernen. Denne delen av hjernen er ikke ferdig utviklet før langt opp i tjueårene (Nordanger, 2017, s. 56), og derfor vil et barn ha begrenset kapasitet til å forstå hva som skjer. Samtidig som amygdala oppfatter noe livstruende og setter i gang alarmsystemet i kroppen, kobles tenkehjernen ut. Dette skjer fordi i en livstruende situasjon rekker ikke barnet å tenke rasjonelt før signalene har kommet gjennom hjernestrukturene, og hjernen «hjelper» oss til å handle på «refleks» for å unngå fare. I mange situasjoner er denne funksjonen nyttig, men hos barn som er utsatt for gjentakende traumatiske opplevelser vil evnen til å koble på tenkehjernen bli tregere etter at den har vært koblet ut. Slik kan barn utvikle en tenkehjerne som er skadet på grunn av et høyt nivå at stresshormoner som har ødelagt nerveceller (Søftestad, 2018, s. 82).

Når tenkehjernens funksjoner er skadet, kombinert med å ikke være ferdig utviklet, vil de områdene som oppfatter fare være ekstra sensitiv og kan mobilisere seg til forsvar og sette i gang kroppslige reaksjoner selv om det ikke er en reel fare. Det kan være situasjoner eller inntrykk, lukter, smaker eller lyder som minner om overgrepssituasjonen. I litteraturen referer ulike forfattere til dette som trigger, og kan sees på som stimuli som vekker et traumeminne eller en stressreaksjon (Halvorsen, 2023, s. 172; Søftestad, 2018, s. 82). Dette kan utløse alarmsystemet i hjernen som gjør at personen tror den er i reell fare. Det er altså en helt naturlig og hensiktsmessig måte å reagere på, men som i nåtid kan være hemmende og ødeleggende for den det gjelder, og samtidig virke uforståelig for omgivelsene rundt.

4.0 Presentasjon av noen funn

Artiklenes funn viser ulike innfallsvinkler og perspektiver, men felles for funnene at de framstiller hvordan konsekvensene av å være utsatt for seksuelle overgrep i barndommen utspiller seg i senere foreldrefungering.

4.1 Barnets opplevelse av en overgrepsutsatt mor

I Artikkelen *Daughter's perceptions of Being Mothered by an Incest Survivor: A phenomenological Study* av Voth & Tutty, (1999) var formålet å belyse hvordan døtrene til en overgrepsutsatt mor har blitt påvirket av hennes oppdragelse. Seks kvinner som har vokst opp med en mor som er utsatt for seksuelle overgrep ble intervjuet om hvordan det dette påvirket deres forhold til sin mor gjennom barndommen og inn i voksenlivet. Døtrene erfarte å danne en desorganisert tilknytning der særlig to forhold problematiserte forholdet til sin mor. Det ene var deres oppfatning av morens uløste sinne opp imot overgrepene, det andre var inntrykket deres av hennes søken etter følelsesmessig støtte. Artikkelen setter fokus på ulike punkt der moren ikke klarte å gi nok omsorg, og viser samtidig hvordan barna oppfattet morens manglende foreldrekapasitet og hvordan de håndterte fraværet av omsorgen fra mor. Blant annet fremhever artikkelen mors manglende evne til å sette grenser, samtidig som de opplevde moren som «følelsesmessig flat» og at dette gav utslag hos barna som emosjonelt kaos og uforutsigbarhet i hverdagen (1999, s. 34).

Et tydelig funn i artikkelen er også at moren projiserte sine egne negative følelser og angst over på døtrene sine, og gjorde de usikre i sin egen rolle som mor. Selv om de viste hvordan de ikke skulle være som mødre, var de uten retning og erfaring på hvordan de skulle utøve god foreldrefungering for å gi sine egne barn god nok omsorg (1999, s. 36). Dette konkrete funnet viser hvordan generasjonsoverføring kan skje mellom en utviklingstraumatisert mor og hennes barn som igjen skal fungere som mor til sine barn igjen.

4.2 Relasjonell reparasjon gjennom åpenhet, økt forståelse og profesjonell hjelp (psykoedukasjon)

Artikkelen viser sammenhengen mellom mors overgrepserfaringer og døtrenes forhold til mor i voksen alder. Når døtrene fikk vite om mors overgrepshistorie, fikk de en større og dypere forståelse for mors måte å oppdra dem på. En av døtrene hadde sagt i intervjuet: «Når jeg

forsto hvordan hun hadde blitt oppdratt og hva hun hadde opplevd, da ble jeg i stand til å elske henne, til å tilgi henne og forstå henne» (Voth & Tutty, 1999, s. 39).

Funnene i artikkelen gir et subjektivt innblikk fra det lille barnets perspektiv i den voksne kroppen. Den viser hvordan konsekvensene av mors overgrepserfaringer forplanter seg videre til egne barn og videre til måten en utøver foreldreskap på. Samtidig belyser den kraften som ligger i å kunne reparere relasjoner, endre foreldrefungering og skape personlig vekst gjennom at deres mor var åpen om sin overgrepshistorie, og ved å motta rådgivning og profesjonell hjelp til å bearbeide traumene sine. Også funn fra tidligere forskning oppfordrer til å legge til rette for foreldrebasert intervensjon for å redusere og forhindre at negativ foreldrefungering (MacMillan et al., 2009; Testa et al., 2011).

4.3 Ulike perspektiver viser ulike funn

Funn i artikkelen “ History of childhood abuse and mother–infant interaction: A systematic review of observational studies” av Vaillancourt et al., (2017) setter søkelys på forskning som har undersøkt mødres selvrapporterte overgrepshistorie i barndommen og observasjon av omsorgskapasitet i løpet de to første år etter fødsel. Formålet var å finne ut om litteraturen underbygger hypotesen med at negative barndomserfaringer knyttet til seksuelle overgrep går i arv. Av de fjorten studiene som var inkludert i artikkelen, viste ti av de en direkte eller indirekte sammenheng mellom mors overgrepshistorie og redusert omsorgskapasitet. Samtidig peker funnene på at det er vanskelig å sammenligne studier på dette området da det er store variasjoner i målinger og de ulike studiene hadde stor variasjon i hvordan overgrep mors psykiske helse ble målt. Forskningsartiklene som er inkludert i artikkelen peker på funn i begge retninger, alt etter hva som var vektlagt i design og måten studiene ble gjennomført på. Det er nevnt funn som har direkte sammenheng, funn som har delvis eller indirekte assosiasjoner til overgrep, og artikkelen belyser studier som ikke fant direkte sammenheng mellom mors selvrapporterte overgrepshistorie og omsorgsevne. Dette kan tyde på at de ulike studiene ser på sammenhengen mellom seksuelle overgrep og senere foreldrefungering fra ulike perspektiver.

Oppsummert presenterer funnene at å være utsatt for seksuelle overgrep som barn, øker sannsynligheten for at traumeerfaringene gir utslag og trigges i senere foreldrefungering og at

dette forplanter seg i tilknytningen til sine barn og deres barn igjen. Samtidig viser litteraturen at måten dette måles på varierer i stor grad, og at sammenlignbare funn derfor kan være vanskelig å tolke. Studiene har forskjellige innfallsvinkler og perspektiver, og derfor kan det være krevende å stadfeste hva som stemmer. Uavhengig av de forskjellige målene studiene har gått ut ifra viser forskningen at rett hjelp så tidlig så mulig øker sannsynligheten for at foreldre kan få bedre forståelse og innsikt både i sin egen situasjon, men først og fremst klare å møte sine barns omsorgsbehov.

5.0 Hva fremmer positiv generasjonsoverføring?

5.1 Circle of Security, (COS-P)

Som et tiltak som kan fremme en positiv generasjonsoverføring vil jeg redegjøre for Circle of security-parenting (COS-P). En intervensjonsmetode utviklet av Bert Powell, Glen Cooper og Kent Hoffman i 2002, og er et av de vanligste foreldreveiledningsprogrammene i Norge (Farstad et al., 2023). Metoden er forankret i Bowlbys og Ainsworth tilknytningsteori, og beskrives som en forebyggende psykoedukativ metode som skal gi kunnskap og informasjon om et bestemt fenomen. Begrepet psykoeduksjon handler om å kunne formidle en større forståelse og innsikt sin egen psykiske helse for noe for å kunne endre og bedre sin egen situasjon (Farstad et al., 2023). Metodens funksjon er å styrke tilknytningen mellom barnet og nære omsorgspersoner og at foreldre skal få en økt forståelse for hvordan deres emosjonelle tilgjengelighet påvirker hvordan barnet uttrykker sine behov. Kurset har også fokus på at tilknytningsatferden er formbar og kan endres. Den viser også at de voksnes strategier for hvordan de tilnærmer seg barnet, henger sammen med deres egen oppvekst, og hvordan de ble møtt som barn (Powell et al., 2015, s. 38).

Fra tidligere forskning på voksnes tilknytning er det kommet fram at det er like viktig å jobbe med foreldrenes mentale tilstand, som å prøve å endre atferd. Ofte henger disse to elementene sammen der det ene påvirker det andre. Men en endring i atferd vil ikke nødvendigvis endre foreldrenes underliggende relasjonsstrategier, og som Bowlbys tilknytningsteori viser kan en mental endring hos foreldre føre til en endring i hvordan barnet responderer, nettopp fordi barn er så tilpasningsdyktig og motivert og totalt avhengig av å opprettholde forbindelsen til sine omsorgspersoner for å overleve (Powell et al., 2015, s. 39).

COS-P har sammenfattet essensen i behovet for trygghet og utforskning gjennom et grafisk bilde som er håndterbart og gjør det lettere for omsorgspersoner å forstå hvordan tilknytningen mellom barnet og omsorgspersonen er uunnngåelig flettet sammen på godt og vondt (Brandtzæg, 2019, s. 165).

Sirkelen viser også en verdifull sannhet om barns utvikling som fundamentale forutsetninger: Hvis barnet skal ha muligheter for å utvikle seg til en voksen som kan stole på seg selv og andre, klare seg bra i verden, er barnet avhengig av å ha en voksen som er en trygg havn som

gir trøst og beskyttelse og samtidig er en trygg base som gir oppmuntring og støtte til utforskning av verden (Powell et al., 2015, s. 46). Når barnet er utforskende, beveger det seg ut fra den trygge havnen og er da oppe på sirkelen. Fortsatt er barnet avhengig av den voksne med tanke på støtte, hjelp og evne til å glede seg sammen med barnet i det barnet opplever og mestrer. Toppen av sirkelen dreier seg i hovedsak om å styrke og utvikle barnets autonomi. Når barnet er nede på sirkelen trenger barnet en trygg havn å komme til for trøst beskyttelse og samregulering av følelsene sine. Bunnen av sirkelen illustrerer tilknytningsbehovet til barnet. «Beskytt meg» i bunnen på sirkelen betyr noe annet enn «pass på meg» i toppen av sirkelen (Brandtzæg, 2019, s. 234). Denne forskjellen illustrerer sammenhengen i sirkelen der tilknytningsbehovet i å vite at man har noen som beskytter, henger sammen med tryggheten for å kunne utforske, og at det er den voksnes ansvar å se og eventuelt gripe inn for å gi den beskyttelsen som er nødvendig når barnet utforsker.

5.1.1 Et kritisk blikk

Blant forskere strides det om metodens virkning. Det kommer fram i delrapporten til Farstad og medarbeiderne (2023) der de har undersøkt effekten av ulike hjelpetiltak, deriblant COS-P. Rapporten peker på at det er vanskelig å vurdere verdien av kurset som et tiltak gjennom barnevernet når det ikke har vært gjennomført etter planen, eller at foreldrene i utgangspunktet ikke har ønsket foreldreveiledning. De nevner også at det i flere tilfeller er vanskelig å vurdere om foreldrenes psykiske utfordringer kommer i veien for hensikten med kurset, og det at kurset gis som et hjelpetiltak gjennom barnevernet setter noen rammer som i seg selv kan være utfordrende hvis foreldrene opplever seg kontrollert eller vurdert, og i tillegg har en belastende livssituasjon. Rapporten nevner også at det kan være krevende å formidle innholdet i kurset til foreldre med minoritetsbakgrunn, da særlig språk, men også det at selve innholdet bygger på en vestlig tenkning om tilknytning. Internasjonalt viser studier i en barnevernsfaglig kontekst at det er en begrenset effekt av programmet. Delrapporten slår dermed fast at det er for lite kunnskapsgrunnlag for å bekrefte virkningen av programmet som et tiltak gjennom barnevernet (Farstad et al., 2023).

5.2 Traumebasert omsorg

Opgaven trekker fram Traumebasert omsorg, heretter TBO, som en grunnleggende forståelsesramme for hvordan man kan fremme en positiv generasjonsoverføring med å møte både utviklingstraumatiserte barn og foreldre med trygghet, legge til rette for en god relasjon og deretter komme i posisjon til å kunne hjelpe de med følelseshåndtering.

Psykolog Howard Bath har utviklet en traumebevisst forståelse som bygger på tre pillarer som et grunnleggende utgangspunkt for arbeid med mennesker som har hatt en vanskelig start på livet, eller opplever overveldende hendelser. Bath illustrerer dette i tre søyler bestående av trygghet, relasjon og følelsesregulering (Bath, 2008). Dette er tre begreper som alle mennesker har behov for, men barn som har opplevd belastende hendelser eller blir traumatisert uten å få reguleringsstøtte utvikler en hjerne som er mye mer sensitiv på akkurat disse tre områdene. (Søftestad, 2018, s. 82 og 87). Nettopp fordi de er barn og trenger trygge rammer, trygge relasjoner og trygge voksne som imøtekommer og tilrettelegger de emosjonelle behovene på en sunn utviklende måte.

Jørgensen og Steinkopf (2013) forklarer TBO som en forståelsesramme som kan illustreres som et hus (som kan forstås som barnet og barnets omsorgspersoner). Grunnpilarene trygghet, relasjon og affektregulering er det som preger «huset» gjennom omsorgsarbeid og behandling. Intervensjonene, verktøyene og metodene som blir brukt, er «interiøret» som former «huset». Videre presiseres det at rekkefølgen med at «huset» må ivaretas først før vi kan begynne med «interiøret» (Jørgensen & Steinkopf, 2013). Altså før vi kan begynne med ulike metoder og behandling må barnet og omsorgspersonene føle på trygghet, ha en gjensidig tillit og relasjon til deg og dermed også være i posisjon til å kunne reguleres.

Trygghet er første grunnpilaren, og er knyttet tett opp imot nyere hjerneforskningen som vist til ovenfor i forhold til hvordan traumer påvirker nervesystemet og toleransevinduet. Det er barnets følte og opplevde trygghet som har verdi. Sagt på en annen måte; fysisk trygghet er ikke det samme som følt trygghet. Bath fremhever at følt trygghet er en subjektiv følelse som ikke lar seg generalisere, og kan deles opp i emosjonelltrygghet, fysisk trygghet, relasjonell trygghet, og kulturell trygghet (Bath, 2008).

Trygghetspilaren er uløselig bundet sammen med neste pilar som er relasjon. Ofte har barn som er utsatt for traumer lært å forbinde voksne med frykt og vonde følelser. Her er tilknytning et sentralt begrep, for det er naturlig at barn knytter seg til personer som de opplever som snill og vennlig, og på den andre siden distanserer seg fra personer de har negative erfaringer med og dermed en dårlig relasjon til. At barnet får erfaringer med trygge voksne, er essensielt. Barn som erfarer sunne relasjoner, får mulighet til å etablere trygghet som igjen øker kapasiteten til å tåle affekter. Søftestad fremhever fire kjennetegn på

utviklingsfremmende relasjoner: tilknytning, gjensidighet, gradvis progresjon og balansering av makt (Søftestad, 2018, s. 90).

Den siste pilaren rundt «huset» er følelsesregulering. Følelsesregulering er en tillært egenskap, og blir til vanlig skapt i familier hvor omsorgspersonene opptrer med å gi omsorg, trøst, beroligende stemmeleie, kroppsholdning og berøring. Som teoriene om hjernen og utviklingstraumer ovenfor påpeker, har barn som har opplevd repeterende traumer i tidlig alder liten eller ingen kapasitet til å regulere følelser de kjenner på. Foreldre må derfor kunne fungere som barnets prefrontale cortex og hippocampus ved å hjelpe barnet til å forstå egne emosjoner (Halvorsen, 2023, s. 171). Et sentralt område i TBO er derfor å ha fokus på barnets omsorgspersoner og følelseregulering som en ferdighet. Men også at hjelperen har formidlingsevnen til å få foreldre til å forstå hvordan hjernen organiserer seg og jobber under kontinuerlig belastende stress. Det kan være utfordrende når foreldrene selv er de som først ble utsatt for overgrep og på den måten kanskje kan ha en begrenset evne til å motta kunnskap om forståelsen rundt egen foreldrefungering og samspill med barnet sitt på grunn av ubearbeidede traumer. Følelsesregulering går begge veier, og for å kunne regulere andre, må man være regulert selv (Søftestad, 2018, s. 92). Som hjelper må man alltid ha kontakt med sin egen tenkehjerne. Det betyr at en hjelper må kunne utøve evne til å bevare ro og fornuft når barn eller foreldre blir overaktivert. Uansett utgangspunkt er fokus på trygghet, følelsesregulering og relasjon noe alle trenger å bli møtt med varsomhet og respekt, nettopp fordi vi ikke vet hva som ligger i personens historie.

5.2.1 Et kritisk blikk

Det har de siste årene blitt rettet kritikk mot tradisjonen traumebevist omsorg. Øverenget (2020) påpeker at noe av kritikken går ut på at det stilles spørsmål til det vitenskapelige belegget for sammenhengen mellom foreldreatferd og barns hjernestruktur, og videre til barnets reaksjonsmåter. Ifølge kritikerne er det ikke dokumentert studier som viser slike årsakssammenhenger (Øverenget, 2020). En annen kritikk går ut på at traumebasert omsorg er for reduksjonistisk. Det vil si oppfatningen om at det er mulig å forklare egenskapene til noe helt ut med utgangspunkt i byggesteinene (Halvorsen, 2023, s. 172). Ifølge kritikerne av traumebasert omsorg forklarer de dette med at personen blir redusert til en organisme, og det som man opprinnelig har forsøkt å framstille med begreper som følelser, tanker, sinn og personlighet blir redusert til biokjemisk aktivitet og hjernestrukturer (2023, s. 172).

Lorentzen (2020) har også stilt spørsmål ved det moderne «språket» som florerer i fagbøkene. Han trekker fram begreper som; evner, læring, regulering, utvikling, redusert hjernekapasitet, behandling og kompetanse. Disse begrepene hevder han at forsterker tenkningen rundt utviklingstraumatiserte barn i en miljøterapeutisk kontekst. Lorentzen peker på at det som før var «jegsvake» og «dårlig integrerte barn» er nå blitt barn med «reguleringsvansker» og «smalt toleransevindu». Dette mener Lorentzen at kan lage dilemmaer og gråsoner mellom omsorgs- og behandlerrollen. Videre stiller han spørsmål om barn og ungdommer skal betraktes som en oppgave, en utfordring eller satt på spissen et problem som miljøterapeuter skal løses, og fremhever lite fokus på *barn-er-barn-først-språk* i faglitteraturen til TBO (Lorentzen, 2020).

6.0 Drøfting

I lys av tilknytningsteori, utviklingstraumer og funn i tidligere forskning skal kommende avsnitt undersøke betraktninger og argumenter inn mot hvordan seksuelle overgrep kan påvirke foreldrerollen, og hvordan barnevernspedagogen kan være en støtte for den utsatte.

6.1 Uopprettelige skader?

Erfaringer med seksuelle overgrep i barndommen ser ut til å ha store konsekvenser for barnets helsefremmende utvikling og en sunn tilknytning til sine foreldre. Både Kvello (2015, s. 221) og Sjøvold (2020, s. 72) presisert at barn utsatt for seksuelle overgrep, har større risiko for å være eller bli utsatt for andre typer omsorgssvikt. Jo tidligere de inntreffer, desto verre er prognosene for barnets utvikling (Kvello, 2015, s. 248). På en annen siden kan det tyde på at det kan være vanskelig og spesifisere hvilke skader som kommer av de ulike formene for skadelig mishandling. Som regel er problemene komplekse og sammensatte der den ene utfordringen er utløsende for den neste. Urnes (2018) argumenterer for nettopp dette der hun nevner at barn utsatt for komplekse traumer, utvikler en sårbarhet som kan resultere i ulike typer helseproblemer og psykiske lidelser (2018, s. 109).

Fra et nevrobiologisk perspektiv hersker det liten tvil om at funksjonene og strukturene i hjernen blir skadet når barnet utsettes for vedvarende traumatiske opplevelser og fravær av beskyttelse fra voksne (Urnes, 2018, s. 108). Samtidig er det viktig å presiserer at overgrepserfaringer kan gjenopprettes (Søftestad, 2018, s. 86) og det som er traumatisk for ett barn trenger ikke være det for ett annet barn. Alle barn er genetisk forskjellig og utrustet med ulik grad av resiliens og ulike oppvekstmiljø (Urnes, 2018, s. 109).

Søftestad (2018) belyser muligheten for gjenoppretting gjennom hjernens evne til å forme og endre seg. Når barnet utsettes for gjentatte negative erfaringer fører dette til at overlevelsesshjernen blir hypersensitiv. På samme måte er hjernen også i stand til å bli påvirket av positive erfaringer, som etter hvert kan bli dominerende for hvordan barnet tenker og reagerer. Det krever utallige repetisjoner av gode erfaringer for at hjernen utvikler nye forbindelseslinjer som gjør at barnet og den voksne velger hensiktsmessige måter å reagerer på. Forbindelsen til tenkehjernen, prefrontale cortex, blir sterkere, samtidig som at overlevelsesshjernen dominerer mindre. Videre peker Søftestad på tre ulike forhold som ligger

til grunn for at skadene etter seksuelle overgrep skal kunne gjenopprettes. Først må det avdekkes at barnet lever med overgrep, deretter må overgrepene stoppes og overgrepsrelasjonen brytes, og til sist må det etableres varig beskyttelse mot nye overgrep (Søftestad, 2018, s. 86).

Det som er interessant å drøfte i denne sammenhengen er statistikken i studien til Steine et. al (2016) der det fremkommer at det er en gjennomsnittstid på 17,2 år før man forteller at man har vært utsatt for seksuelle overgrep som barn. Det som er tankevekkende opp mot dette funnet er at det kan tyde på at de fleste selv kan ha blitt foreldre når de forteller om sine overgrepserfaringer. På denne måten kan det tyde på at det er en sammenheng mellom teorien om trigger og det å skal knytte seg seksuelt til en partner, gjennomgå ett svangerskap og fødsel. Et betimelig spørsmål kan være om det å bli mor kan være en utløsende årsak til at overgrepserfaringer fra barndommen kommer til overflaten? Kropp, sinn og erfaring er uløselig sammenflettet i vår dypeste identitet, og Kirkengen (2015) poengterer dette med å skrive at en barndom i dyp utrygghet betinger et voksent liv i stor risiko. Mer konkret kan det sies at krenkelser, omsorgssvikt, mishandling og misbruk betinger hverandre i en spiralformet prosess gjennom generasjoner der sårhet og sårbarhet, har den samme destruktive kraften (Kirkengen, 2015, s. 51).

Andre funn i studien til Steine (2016) viser at jo yngre barnet var når overgrepene startet, jo lengre pågikk overgrepene. Dette understreker nødvendigheten av å avdekke overgrep mot barn så tidlig så mulig. Samtidig gir det også en pekepinn på at hovedfokus på hvor man bør legge innsatsen for å få snudd den negative generasjonsoverføringen ligger i å jobbe psykoeduktivt inn mot foreldre og det lille utsatte barnet i foreldrene. På denne måten kan foreldrene få økt innsikt og forståelse for deres foreldrefungering, og videre snu det som måtte være av negativ ubevisst generasjonsoverføringen til en positiv bevisst generasjonsoverføring.

I den forbindelse nevner Brandtzæg (2019) COS-P som metode. Hun skriver at gjennom å bruke COS-P har de erfart at foreldre som forteller om sine egne oppveksterfaringer er med på å gi en god relasjon og dermed en god terapeutisk arbeidsallianse som kan være til hjelp for videre jobb inn mot hele familien. De fleste foreldre som ikke erfarte nødvendig beskyttelse fra sine foreldre da de var barn, har et ønske om å gi egne barn bedre beskyttelse enn de selv fikk (2019, s. 169).

Ut ifra funn i artikler og teorier om hjelpetiltak, tilknytning og hjernestrukturer kan det tyde på at de skadene som oppstår hos barnet når det utsettes for seksuelle overgrep kan gjenopprettes hvis forutsetningene som blant annet Søftestad (2018) nevner er til stede. Boka til Søftestad (2018) tar utgangspunkt i det utsatte *barnet*. I lys av oppgavens problemstilling kan det samtidig være av betydning å løfte fram spørsmålet; *Er skadene uopprettelig for den utsatte voksne forelderen?* Her trekker Kvello (2015) frem at det er avgjørende om den voksne erkjenner for seg selv og sine nærmeste hva han eller hun er utsatt for som barn, og deretter får tilpasset hjelp og støtte gjennom bearbeidelsesprosessen av overgrepene (Kvello, 2015, s. 222). På denne måten kan problemstillingen indikere noe positivt og godt. Hvis en utsatt forelder jobber seg gjennom egen barndom og erfaringene som sitter i kroppen, kan overgrepserfaringene bli en styrke som kan gi barna til den overgrepsutsatte, økt innsikt og forståelse i eget liv. Foreldre kan bruke sin kunnskap om overgrep til å styrke tilknytningen til egne barn, ved å involvere de i hva de opplevd som barn, og hvordan dette har påvirket de. På denne måten lages en familiekultur hvor åpenhet om tabubelagte temaer blir generalisert, samtidig som at barna får ta del i sin egen familiehistorie. Her spiller selvfølgelig alder og modenhet inn, og at informasjonen som blir delt mellom forelder og barn er alderstilpasset.

6.2 Skadede jenter blir skadede mødre som får skadede barn

På den andre siden kan en forelder være taus om sine overgrepserfaringer fra barndommen gjennom hele livet. Denne påstanden støttes av Kirkengen (2018) som argumenterer for sammenhengen mellom krenkelser i barndommen og kronisk sykdom og andre helseutfordringer i voksen alder (Kirkengen, 2015, s. 173). Hvis den utsatte aldri forteller om sine overgrepserfaringer vil det sannsynligvis bli en mor eller far som er fanget i de negative konsekvensene av det å være utsatt. Denne påstanden bekreftes også i studien til Paras et al. (2009) der de fant ut at seksuelt misbrukte, og særlig de som var voldtatt hadde en signifikant sammenheng knyttet til diagnosen funksjonelle tarmlidelser, fibromyalgi og uspesifisert kronisk smerter i bekkenområde (Paras et al., 2009). Kvello (2015) omtaler dette som en av flere risikofaktorer knyttet til generasjonsoverføring av skadelig barneomsorg. Her nevnes blant annet foreldre som ikke forsoner seg med sine egen oppvekst og dermed preges av at mye sykdom og psykisk kapasitet som går til å være i bitterhet, «overlevelsesmodus» eller mental «tilstand» på flukt fra triggere (Kvello, 2015, s. 222).

Kvello peker på foreldre som ser at den omsorgen de fikk som barn, ikke var god nok, men som like vel ikke evner å se seg selv i lys av sin egen barndom, og dermed kan det lett bli en undervurdering av risikoen for å videreføre det samme til sine egne barn. Han påpeker også at foreldre som ikke er *bevisst* på sin egen mangelfulle oppvekst, på den måten heller ikke evner å bryte mønsteret med å gi god nok omsorg til sine barn. Slik kan vi se at jenter som er utsatt for seksuelle overgrep kan bli mødre som er så skadet av sine barndomserfaringer at de ikke evner å beskytte sine barn igjen. Kvello (2015) viser også til funn fra studier gjort av Testa mfl., 2011 hvor det kommer fram at mødre som har opplevd langvarige og alvorlige seksuelle overgrep ikke evner å forutsi fare for at deres barn skal bli utsatt for overgrep, og at i saker der det avdekkes overgrep kan man finne at mor lar den som utsatte henne for overgrep, får passe på hennes barn (Kvello, 2015, s. 308).

Det som Kvello presiserer, viser godt hvor «blind» den overgrepsutsatte kan bli for å ikke hindre at nye overgrep skjer. Det får også fram sammenhengen og bekrefter studien til Voth og Tutty (1999). Også Bowlbys tilknytningsteori (1969) og den emosjonelle tilgjengeligheten særlig en mor bør ha for sine barn og for å beskytte de, blir underbygget samtidig som det viser hvor viktig det er at overgrepsutsatte mødre får mulighet til å bearbeide traumene sine for å stoppe generasjonsoverføringen av overgrep. Et barn som blir utsatt for seksuelle overgrep har ingen forutsetninger for å verken forstå hva som foregår eller kunnskap om et språk som forteller hva som er normalt og ikke normalt. Barnet kan da leve i en virkelighetsforståelse på at det unormale er normalt. Er overgriperen en forelder eller nær slektning vil også fortielse og skamfølelsen være faktorer som gjør at tematikken ikke snakkes om, og dermed forankres overgrepene innad familien og videre til neste generasjon (Søftestad, 2018, s. 43). Ifølge Kvello (2015) nytter det ikke å bare være bevist på sin egen oppvekstshistorie. Den må også bearbeides hvis den er negativ (2015, s. 224). En sentral og viktig nøkkel i generasjonsoverføringsperspektivet.

6.3 Barnevernspedagogen som medvandrer i bearbeidelsesprosessen

Kunnskapen en barnevernspedagog innehar kan være til stor hjelp for den overgrepsutsatte moren eller faren. Uavhengig av hvor barnevernspedagogen jobber skal han eller hun hele tiden kunne vurdere barnets totalsituasjon opp imot foreldenes omsorgskompetanse (Studsrød et al., 2019, s. 25).

Det som gjør at COS-P kan være en god metode å bruke i møte med foreldre, er at den fremmer håpet om at tilknytningen er formbar, og at en del av metoden er å skjønne at brudd og reparasjon er en naturlig del av tilknytningssamspillet. Brudd på samspillet mellom omsorgsperson og barnet åpner opp for en mulighet til læring og utvikling, og gir barnet en viktig erfaring med at det finnes løsninger når noe blir vanskelig, og trygghet i at omsorgspersonen vil dem vel (Brandtzæg, 2019, s. 249). Foreldre som har uforløste traumer, eller på annet vis ikke «har gjort seg fortjent» til trygghet hos barnet gjennom at de ikke har møtt barnets behov, kan skape nye indre arbeidsmodeller som overskygger utryggheten og negative erfaringer fra barndommen. Når foreldre endrer måten de reagerer på ovenfor barnets behov for beskyttelse og omsorg, kan dette være med å endre den desorganiserte tilknytningen (Powell et al., 2015, s. 101). Samtidig refererer Brandtzæg til Powell og medarbeiderne (2015) som sier det slik: «It hurts to give that witch you did not receive» (Brandtzæg, 2019, s. 245). Det pekes også på at kjernen i desorganisert tilknytning er frykt, som kan komme fra foreldrenes atferd som gjør at barnet blir redd. Samtidig er barnet avhengig av trøst og står dermed i en uløselig konflikt med seg selv. Forelderens er både kilden til frykt og stress, men samtidig eneste mulighet for å søke beskyttelse og trygghet (2019, s. 71).

Som tidligere nevnt viser forskning at man kan argumentere for at det er av betydning at COS-P må brukes i rette *sammenheng*. Kritikken som kommer frem i funnene i rapporten indikerer at COS-P er et tiltak som både foreldre og fagpersoner finner nyttig, samtidig som at litteraturgjennomgangen i liten grad kan vise til en betydelig virkning av COS-P kurset i barnevernssammenheng. Dette kan virke som en motsigelse, men det må presiseres at dette funnet tar utgangspunkt i en barnevernssammenheng. Som tiltak gjennom barnevernet kan det synes å ligge føringer der COS-P inngår i ett større tiltaksarbeid, eller der kurset blir tilpasset situasjonen som familien befinner seg i. Funnene i rapporten peker på at det kan variere hvor motivert foreldrene er til å delta, og at egne barndomstraumer gjør deler av kurset være krevende å delta i. Selv om både foreldre og ansatte formidler at kurset har en positiv virkning, ser det ut til at de er usikre på om endringene varer over tid, og de savner mulighet for oppfølging i etterkant av kurs. For fremtidig forskning viser rapporten at det er behov for mere forskning på effekten av COS-P i en barnevernssammenheng, og at en kombinasjon av kvalitative og kvantitative studier vil kunne være et design som vil kunne inkludere en forståelse av andre faktorer som virker inn på omsorgssituasjonen til barnet (Farstad et al., 2023).

Ut ifra drøftinger rundt virkningen av COS-P som et hjelpetiltak til overgrepsutsatte foreldre kan det antas at tiltaket kan ha større effekt hvis det brukes i en kontekst som ikke er i regi av barnevernet. COS-P er et tiltak som kan brukes i flere sammenhenger. Både helsestasjon, barnehager, skoler og omsorgsinstitusjoner kan være vel så gode alternativer til å tilby kurset enn at det skal komme som et råd og veiledningstiltak gjennom barnevernet.

Felles for alle studiene er at de alle viser funn i risikofaktorer som øker sannsynligheten for at omsorgsevnen er begrenset inn mot barnet på ulike måter i forskjellige stadier i løpet av barnets liv. Funnene fra de ulike artiklene tyder også at det bør gjøres en vurdering av *hva* som forventes å bli påvirket hos mødre som er utsatt for seksuelle overgrep som gjør at de ikke klarer å gi god nok omsorg til sine barn. Vaillancourt (2017) mener dette er et viktig spørsmål for å identifisere hva det er studier bør måle for å få en bedre oversikt over hvordan man kan tolke og sammenligne funnene. Videre presiserer Vaillancourt at tilknytningsteorien er det som uten tvil har gitt det beste grunnlaget ved å vise til sammenhengen på hvordan uintegreerte og ubearbeidede traumer hos foreldre kan resultere i en forstyrret omsorgsattferd og derpå en desorientert tilknytningsstil fra sine barn (Vaillancourt et al., 2017). Denne presiseringen underbygger dermed både verdien av tilknytningsteorien til Bowlby og Ainsworth og funnene i artikkelen til Voth & Tutti (1999) der de voksne barna som hadde vokst opp med en overgrepsutsatt mor, fortalte om deres reduserte tilknytning til sin mor og videre utfordringer i sin foreldrefungering. Funnene i de ulike artiklene løfter også opp verdien av å forstå hvilke mekanismer som blir påvirket i en generasjonsoverføring og at særlig spedbarnstiden er av betydning for å kunne støtte mødre og sette inn riktig og mest mulig spesifiserte intervensjoner (MacMillan et al., 2009; Vaillancourt et al., 2017).

7.0 Konklusjon

I dette avsluttende kapitlet blir hovedfunnene i oppgaven oppsummert, og med utgangspunkt i dem, blir det svart på oppgavens problemstilling.

I denne oppgaven var problemstillingen *Hvordan kan seksuelle overgrepserfaringer fra barndommen påvirke senere foreldrefungering, og hvordan kan barnevernspedagogen bidra til å fremme positiv generasjonsoverføring?* For å finne svar på dette ble det brukt eksisterende litteratur om temaet, og funn i studier viser at tidligere forskning på temaet kan oppleves noe fragmentert og lite sammenlignbart da ulike studier har gjort målinger på forskjellig vis og vektlagt ulike utgangspunkt. Dette kan gi en indikasjon på at det er konkrete sammenhenger i at seksuelle overgrepserfaringer fra barndommen har påvirkning på foreldrerollen, men at både alder, alvorlighetsgrad, tilgang på et stabilt og støttende nettverk kan sees på som beskyttelses og risikofaktorer for både barn og foreldre som er med å bestemme i hvor stor grad og hva som blir påvirket.

Tatt i betraktning at seksuelle overgrepserfaringer er sammensatte og ofte henger sammen med andre typer vold og misbruk, er det samtidig vanskelig å fastslå hvilke skader som kommer fra de ulike typene med overgrep, og derpå hvilke faktorer som har direkte sammenheng med seksuelle overgrep. Men den sterkeste indikasjonen på hvordan seksuelle overgrepserfaringer fra barndommen påvirker foreldrefungeringen er at mødre som selv er utsatt, har fått sine grenser krenket, og fra det utgangspunktet har nedsatt evne til å ivareta og beskytte barnet sitt.

Generasjonsoverføring er et begrep som ofte omtales når noe negativt blir overført fra foreldre til barn. I denne sammenheng har det vært forsøkt å balansere dette inntrykket for å få fram at hjelpemetodene som er nevnt kan være en nøkkel for å få foreldre til å forstå at de sitter med makten til å kunne bryte den negative generasjonsoverføringen til å noe positivt. Overføring mellom generasjoner skjer uansett, spørsmålet er hva som blir overført og hvordan vi kan snu det negative om til å overføre noe som kan styrke både barn og foreldre til å forsones seg med fortiden og bli trygge velfungerende mennesker.

Ved å bruke psykoedukasjon inn mot foreldre kan barnevernspedagogen være med på å endre de ubevisste mønstrene til en bevissthet rundt hvordan erfaring, kropp og sinn er uløselig

flettet sammen. Det kan tyde på at en grundig bearbeidelsesprosess av overgrepserfaringene er nøkkelen som kan snu negativ foreldrefungering til positiv foreldrefungering. Gjennom en slik prosess kan foreldrene ta bevisste valg på hva de ønsker å gi videre og hva de ikke ønsker å gi videre til sine barn. Noe garanti for at barn ikke erfarer å bli utsatt for seksuelle overgrep vil foreldre aldri kunne gi, men hvis barnet har en trygg tilknytning til en av sine foreldre, og foreldrene har vært åpen og fortrolig med sin egen oppveksthistorie, er sannsynligheten for at både foreldrene fanger opp signaler på at noe ikke er bra, og at barnet da forhåpentligvis vil fortelle om hva det har opplevd. På denne måten kan barnet bli trodd, og få den hjelpen det trenger for å jobbe seg gjennom traumene på en god og utviklingsfremmende måte.

Litteraturliste

- Barnekonvensjon. (1989). *Konvensjon om barnets rettigheter* (LOV-1999-05-21-30). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/lov/1999-05-21-30>
- Barnevernsloven. (2021). *Lov om barnevern* (LOV-2021-06-18-97). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/lov/2021-06-18-97>
- Bath, H. (2008). The Three Pillars of Trauma-Informed Care. *Reclaiming children and youth*, 17(3), 17.
- Blindheim, A. (2012). Eftervirkninger av traumatiserende hendelser i barndom og oppvekst. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 89(3), 168–195. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2012-03-05>
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1: Attachment: Bd. no. 79*. Hogarth Press.
- Brandtzæg, I. (2019). *Barn og relasjonsbrudd: Mikroseparasjoner. Tilknytningsbasert forståelse, utredning og behandlingstiltak.: Bd. Bind 2* (1. utgave.). Fagbokforlaget.
- Dale, M. T. G., Aakvaak, H. F., Strøm, I. F., Augusti, E.-M., & Skauge, A. D. (2023). *Omfang av vold og overgrep i den norske befolkningen* (Rapport nr 1/2023). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. <https://www.nkvts.no/rapport/omfang-av-vold-og-overgrep-i-den-norske-befolkningen/>
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg.). Gyldendal akademisk.
- Farstad, G. R., Syrstad, E., Oterholm, I., & Paulsen, V. (2023). COS-P som hjelpetiltak i barnevernet. Delrapport 5 prosjekt «Virkning av hjelpetiltak i barnevernet». I 96. VID vitenskapelige høgskole. <https://vid.brage.unit.no/vid-xmlui/handle/11250/3064849>
- Forskrift om nasjonal retningslinje for barnevernspedagogutdanning. (2019). *Forskrift om nasjonal retningslinje for barnevernspedagogutdanning* (FOR-2019-03-15-398). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/forskrift/2019-03-15-398>
- Grunnloven. (1814). *Kongeriket Noregs grunnlov—Lovdata* (LOV-1814-05-17). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn>
- Halvorsen, T. (2023). *Teorier i moderne barnevern*. Fagbokforlaget.
- Juul, R. (2019). Sosialpedagogiske teorier og barnevernets praksis. I Ingunn, Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran, & K. Mevik (Red.), *Barnevernspedagog: En grunnbok*. Universitetsforlaget.
- Jørgensen, T. W., & Steinkopf, H. (2013). Traumebevisst omsorg. *Fosterhjemskontakt*, 1, 10–17. <https://rvtssor.no/filer/backup/Artikkel3-Traumebevisstomsorg.pdf>
- Kirkengen, A. L. (2015). *Hvordan krenkede barn blir syke voksne* (3. utg.). Universitetsforlaget.
- Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko: Skadelige omsorgssituasjoner* (2. utg.). Gyldendal akademisk.
- Lorentzen, P. (2020). Traumebevisst omsorg – ett skritt frem og to til siden. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 97(2), 146–161. <https://doi.org/10.18261/ISSN.1891-1838-2020-02-06>
- MacMillan, H. L., Wathen, C. N., Barlow, J., Fergusson, D. M., Leventhal, J. M., & Taussig, H. N. (2009). Interventions to prevent child maltreatment and associated impairment. *The Lancet*, 373(9659), 250–266. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)61708-0](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)61708-0)
- Nordanger, D. Ø. (2017). *Utviklingstraumer: Regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepsykologi*. Fagbokforlaget.
- Paras, M. L., Murad, M. H., Chen, L. P., Goranson, E. N., Sattler, A. L., Colbenson, K. M., Elamin, M. B., Seime, R. J., Prokop, L. J., & Zirikzadeh, A. (2009). Sexual Abuse and Lifetime Diagnosis of Somatic Disorders: A Systematic Review and Meta-analysis. *JAMA*, 302(5), 550–561. <https://doi.org/10.1001/jama.2009.1091>

- Portney, L. G. (2020). *Foundations of Clinical Research: Applications to Evidence-Based Practice* (4th ed.). New York, N.Y: McGraw-Hill Education LLC.
- Powell, B., Cooper, G., Hoffman, K., Marvin, R. S., & Jahr, M.-C. (2015). *Trygghetssirkelen: En tilknytningsbasert intervensjon: Om å fremme tilknytningen i tidlige foreldre-barnforhold*. Gyldendal Akademisk.
- Siegel, D. J. (2002). *Sindets tilblivelse og utvikling*. Klim.
- Sjøvold, M. S. (2020). *De minste barnas stemme: Sped- og småbarn utsatt for vold og omsorgssvikt* (2. utgave.). Universitetsforlaget.
- Steine, I. M., Winje, D., Nordhus, I. H., Milde, A. M., Bjorvatn, B., Grønli, J., & Pallesen, S. (2016). Langvarig taushet om seksuelle overgrep: Prediktorer og korrelater hos voksne som opplevde seksuelle overgrep som barn. *Delayed disclosure of sexual abuse: Predictors and correlates among adult survivors of childhood sexual abuse*, 53(11).
- Studsrød, I., Paulsen, V., Kvaran, I., & Mevik, K. (2019). *Barnevernspedagog: En grunnbok*. Universitetsforlaget.
- Søftestad, S. (2018). *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn*. Universitetsforlaget.
- Testa, M., Hoffman, J. H., & Livingston, J. A. (2011). Intergenerational transmission of sexual victimization vulnerability as mediated via parenting. *Child Abuse & Neglect*, 35(5), 363–371. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2011.01.010>
- Tetzchner, S. von. (2012). *Utviklingspsykologi* (2. utg.). Gyldendal akademisk.
- Thompson, R. A., & Raikes, H. A. (2003). Toward the next quarter-century: Conceptual and methodological challenges for attachment theory. *Development and Psychopathology*, 15(3), 691–718. Cambridge Core. <https://doi.org/10.1017/S0954579403000348>
- Tjora, A. H. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utgave.). Gyldendal.
- Urnes, A.-G. (2018). *Den interaktive hjernen hos barn og unge: Forståelse og tiltak ved nevroutviklingsforstyrrelser og nevropsykiatriske tilstander*. Gyldendal.
- Vaillancourt, K., Pawlby, S., & Fearon, R. M. P. (2017). History of Childhood Abuse and Mother–Infant Interaction: A Systematic Review of Observational Studies. *Infant Mental Health Journal*, 38(2), 226–248. <https://doi.org/10.1002/imhj.21634>
- Voth, P. F., & Tutty, L. M. (1999). Daughter's Perceptions of Being Mothered by an Incest Survivor: A Phenomenological Study. *Journal of child sexual abuse*, 8(3), 25–43. https://doi.org/10.1300/J070v08n03_02
- Øverenget, E. (2020, mai 26). *Om å bli traumeinformert*. <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-psykisk-helse-traumer/om-a-bli-traumeinformert/243794>

